

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

30. aprill 2024*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2014/41/EL – Euroopa uurimismäärus kriminaalasjades – Selliste tõendite hankimine, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses – Koostamise tingimused – Krüpteeritud elektroonilise side teenus – EncroChat – Kohtu tehtud otsuse nõue – Liidu õigust rikkudes hangitud tõendite kasutamine

Kohtuasjas C-670/22,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Landgericht Berliini (Berliini esimese astme kohus, Saksamaa) 19. oktoobri 2022. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 24. oktoobril 2022, kriminaalasjas järgmise isiku suhtes:

M. N.,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident L. Bay Larsen, kodade presidendid A. Prechal, K. Jürimäe (ettekandja), C. Lycourgos, T. von Danwitz, Z. Csehi ja O. Spineanu-Matei, kohtunikud M. Ilešič, J.-C. Bonichot, I. Jarukaitis, A. Kumin, D. Gratsias, M. L. Arastey Sahún ja M. Gavalec,

kohtujurist: T. Čapeta,

kohtusekretär: osakonnajuhataja D. Dittert ja ametnik K. Hötzel,

arvestades kirjalikku menetlust ja 4. juuli 2023. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Staatsanwaltschaft Berlin, esindajad: R. Pützhoven ja J. Raupach,
- M. N., esindaja: *Rechtsanwalt* S. Conen,
- Saksamaa valitsus, esindajad: J. Möller, P. Busche ja M. Hellmann,
- Tšehhi valitsus, esindajad: L. Halajová, M. Smolek ja T. Suchá,
- Eesti valitsus, esindaja: M. Kriisa,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

- Iirimaa, esindajad: *Chief State Solicitor* M. Browne, M. A. Joyce ja D. O'Reilly, keda abistas D. Fennelly, *BL*,
- Hispaania valitsus, esindajad: A. Gavela Llopis ja A. Pérez-Zurita Gutiérrez,
- Prantsuse valitsus, esindajad: G. Bain, R. Bénard, B. Dourthe, B. Fodda ja T. Stéhelin,
- Ungari valitsus, esindaja: M. Z. Fehér,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman, A. Hanje ja J. Langer,
- Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,
- Rootsi valitsus, esindajad: F.-L. Göransson ja H. Shev,
- Euroopa Komisjon, esindajad: H. Leupold, M. Wasmeier ja F. Wilman,

olles 26. oktoobri 2023. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (ELT 2014, L 130, lk 1), artikli 2 punkti c, artikli 6 lõike 1 ja artikli 31 ning võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtete tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud M. N-i suhtes alustatud kriminaalmenetluses, mis puudutab Generalstaatsanwaltschaft Frankfurt am Maini (Frankfurdi peaprokuratuur, Saksamaa) (edaspidi „Frankfurdi peaprokuratuur“) koostatud kolme Euroopa uurimismääruse seaduslikkust.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2002/58/EÜ

- 3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), artikli 15 lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid võivad võtta seadusandlikke meetmeid, millega piiratakse käesoleva direktiivi artiklites 5 ja 6, artikli 8 lõigetes 1, 2, 3 ja 4 ning artiklis 9 sätestatud õiguste ja kohustuste ulatust, kui selline piiramine on vajalik, otstarbekas ja proportsionaalne abinõu selleks, et kaitsta [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. oktoobri 1995. aasta] direktiivi 95/46/EÜ [üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT 1995, L 281, lk 31; ELT

eriväljaanne 13/15, lk 355)] artikli 13 lõikes 1 nimetatud riiklikku julgeolekut (s.t riigi julgeolekut), riigikaitset, avalikku korda, kriminaalkuritegude või elektroonilise sidesüsteemi volitamata kasutamise ennetamist, uurimist, avastamist ja kohtus menetlemist. [...] Kõik käesolevas lõikes osutatud meetmed on kooskõlas ühenduse õiguse üldpõhimõtetega, kaasa arvatud [ELL] artikli 6 lõigetes 1 ja 2 osutatud põhimõtetega.“

Direktiiv 2014/41

4 Direktiivi 2014/41 põhjendused 2, 5–8, 19 ja 30 on sõnastatud järgmiselt:

„(2) [ELTL] artikli 82 lõike 1 kohaselt põhineb kriminaalasjades tehtav õiguslane koostöö [Euroopa L]iidus kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttel, mida on liidus alates 15.–16. oktoobril 1999 Tamperes toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisest alates nimetatud kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö nurgakiviks.

[...]

(5) Pärast [nõukogu 22. juuli 2003. aasta raamotsuse] 2003/577/JSK [vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus (ELT 2003, L 196, lk 45; ELT eriväljaanne 19/06, lk 185)] ja [nõukogu 18. detsembri 2008. aasta raamotsuse] 2008/978/JSK[, mis käsitleb Euroopa tõendikogumismäärust esemete, dokumentide ja andmete kogumiseks kriminaalmenetluses kasutamise eesmärgil (ELT 2008, L 350, lk 72),] vastuvõtmist on selgunud, et olemasolev tõendikogumise raamistik on liiga killustatud ja keeruline. Seetõttu on vaja uut lähenemisviisi.

(6) Euroopa Ülemkogul 10.–11. detsembril 2009 vastu võetud Stockholmi programmis leidis Euroopa Ülemkogu, et jätkata tuleks kõikehõlmava süsteemi loomist, mille abil saadakse tõendeid piiriülese mõõtmega kohtuasjades ning mis tugineb vastastikuse tunnustamise põhimõttele. Euroopa Ülemkogu märkis, et kõnealuses valdkonnas moodustavad olemasolevad vahendid killustatud süsteemi ja vaja on uut lähenemisviisi, mis põhineb vastastikuse tunnustamise põhimõttel, kuid võtab samuti arvesse vastastikuse õigusabi traditsioonilise süsteemi paindlikkust. Seetõttu kutsus Euroopa Ülemkogu üles looma tervikliku süsteemi, millega kõnealuses valdkonnas asendatakse kõik kehtivad õigusaktid, sealhulgas raamotsus 2008/978/JSK, mis hõlmaks võimalikult suurel määral igat liiki tõendeid, sisaldaks täitmise tähtaegu ja piiraks võimalikult suurel määral keeldumise aluseid.

(7) Kõnealune uus lähenemisviis põhineb ühtsel vahendil, mida nimetatakse Euroopa uurimismääruseks. Euroopa uurimismäärus tuleks koostada tõendite kogumise eesmärgil ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemiseks Euroopa uurimismäärust täitvas riigis („täitev riik“). See hõlmab juba määrust täitva asutuse või ametiisiku valduses olevate tõendite saamist.

(8) Euroopa uurimismäärusel peaks olema horisontaalne kohaldamisala ja seetõttu tuleks seda kohaldada kõikide uurimistoimingute suhtes, mille eesmärk on tõendite kogumine. Ühise uurimiserühma loomine ja tõendite kogumine sellises rühmas nõuab aga erieeskirju ja neid on parem käsitleda eraldi. Seetõttu tuleks nimetatud liiki uurimistoimingute suhtes jätkuvalt kohaldada olemasolevaid õigusakte, ilma et sellega piirataks käesoleva direktiivi kohaldamist.

[...]

- (19) Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomine liidus põhineb vastastikusel usaldusel ja eeldusel, et teised liikmesriigid järgivad liidu õigust, austades eelkõige põhiõigusi. Seda eeldust saab aga vaidlustada. Kui on põhjendatud kahtlus, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu tegemise tulemusel rikutakse asjaomase isiku põhiõigusi ning täitjariik ei järgi oma kohustusi kaitsta [Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (edaspidi „harta“)] tunnustatud põhiõigusi, tuleks Euroopa uurimismääruse täitmisest keelduda.

[...]

- (30) Võimalus teha koostööd käesoleva direktiivi raames elektroonilise side pealtkuulamise osas ei peaks piirduma elektroonilise side sisuga, vaid võiks hõlmata ka elektroonilise sidega seonduvate kõneliiklus- ja asukohaandmete kogumist, mis võimaldab pädevatel asutustel või ametiisikutel koostada Euroopa uurimismääruse, et saada andmeid elektroonilise side kohta vähem sekkuval viisil. Euroopa uurimismäärust, mis on tehtud asetleidnud elektroonilise side kohta kõneliiklus- ja asukohaandmete saamiseks, tuleks käsitleda Euroopa uurimismääruse täitmisele kohaldatava üldise korra kohaselt, ning seda võib täitjariigi õigusest tulenevalt käsitada uurimistoiminguna, mille puhul on rakendatud sekkuvaid meetmeid.“

- 5 Direktiivi artiklis 1 „Euroopa uurimismäärus ja selle täitmise kohustus“ on ette nähtud:

„1. Euroopa uurimismäärus on liikmesriigi („taotlev riik“) õigusasutuse tehtud või kinnitatud otsus ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemiseks teises liikmesriigis („täitjariik“) eesmärgiga hankida tõendeid käesoleva direktiivi kohaselt.

Euroopa uurimismääruse võib koostada ka selliste tõendite hankimiseks, mis on juba täitjariigi pädevate asutuste valduses.

2. Liikmesriigid täidavad Euroopa uurimismäärust vastastikuse tunnustamise põhimõtte alusel ja vastavalt käesolevale direktiivile.“

- 6 Direktiivi artiklis 2 „Mõisted“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

c) „taotlev asutus või ametiisik“ –

- i) konkreetses asjas pädev kohtunik, kohus, eeluurimiskohtunik või prokurör või
- ii) taotleva riigi mis tahes muu pädev asutus või ametiisik, kes tegutseb konkreetses asjas uurimisorganina kriminaalmenetluses ja kellel on pädevus taotleda riigisisese õiguse kohaselt tõendite kogumist. Lisaks peab taotleva riigi kohtunik, kohus, eeluurimiskohtunik või prokurör Euroopa uurimismääruse kinnitama enne määrust täitvale asutusele või ametiisikule edastamist, olles enne kontrollinud selle vastavust uurimismääruse koostamise tingimustele, eelkõige käesoleva direktiivi artikli 6 lõikes 1 sätestatud tingimustele. Kui õigusasutus kinnitab Euroopa uurimismääruse, võib seda asutust Euroopa uurimismääruse edastamisel käsitada ka taotleva asutusena;

d) „täitev asutus või ametiisik“ – asutus või ametiisik, kellel on pädevus Euroopa uurimismäärust tunnustada ja tagada selle täitmine kooskõlas käesoleva direktiiviga ja menetlustega, mida kohaldatakse sarnases riigisiseses asjas. Selliste menetluste läbiviimiseks võib olla vajalik saada kohtu luba täitvas riigis, kui see on ette nähtud kõnealuse riigi õiguses.“

7 Direktiivi artiklis 4 „Menetlused, mille korral võib koostada Euroopa uurimismääruse“ on ette nähtud:

„Euroopa uurimismääruse võib koostada

a) kriminaalmenetluses, mida õigusasutus kuriteo suhtes toimetab taotleva riigi õiguse kohaselt või mida õigusasutus võib alustada;

[...]“.

8 Direktiivi 2014/41 artiklis 6 „Euroopa uurimismääruse koostamise ja edastamise tingimused“ on sätestatud:

„1. Taotlev asutus või ametiisik võib Euroopa uurimismääruse koostada üksnes juhul, kui ta on veendunud, et täidetud on järgmised tingimused:

a) Euroopa uurimismääruse koostamine on artiklis 4 osutatud menetluse puhul vajalik ja sellega proportsionaalne, võttes arvesse kahtlustatava ja süüdistatava õigusi; ning

b) Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu(te) tegemist oleks saanud taotleda samadel tingimustel sarnases riigisiseses asjas.

2. Lõikes 1 osutatud tingimusi hindab taotlev asutus või ametiisik iga asja puhul eraldi.

3. Kui määrust täitval asutusel või ametiisikul on alust arvata, et lõikes 1 osutatud tingimused ei ole täidetud, võib ta konsulteerida taotleva asutuse või ametiisikuga Euroopa uurimismääruse täitmise olulisuse üle. Pärast konsulteerimist võib taotlev asutus või ametiisik otsustada, et ta võtab uurimismääruse tagasi.“

9 Direktiivi artikkel 14 „Õiguskaitsevahendid“ on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisiseses asjas.

[...]

7. Taotlev asutus või ametiisik võtab arvesse Euroopa uurimismääruse tunnustamise või täitmise suhtes esitatud kaebuse rahuldamist kooskõlas tema riigisisese õigusega. Ilma et sellega piirataks riigisiseste menetlusnormide kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et taotlevas riigis läbiviidavas kriminaalmenetluses austatakse Euroopa uurimismääruse abil kogutud tõendite hindamisel kaitseõigust ja tagatakse õiglane menetlus.“

10 Direktiivi artiklis 30 „Elektroonilise side pealtkuulamine teise liikmesriigi tehnilise abiga“ on sätestatud:

„1. Euroopa uurimismääruse võib koostada elektroonilise side pealtkuulamiseks riigis, kelle tehnilist abi vajatakse.

[...]

7. Lõikes 1 osutatud Euroopa uurimismääruse koostamisel või pealtkuulamise ajal võib taotlev asutus või ametiisik, kui tal on selleks eriline põhjus, samuti taotleda salvestise transkriptsiooni, dekodeerimist või dekrüpteerimist, kui määrust täitev asutus või ametiisik sellega nõustub.

8. Käesoleva artikli kohaldamisel tekkivad kulud kantakse vastavalt artiklile 21, välja arvatud pealtkuulatud elektroonilise side transkriptsiooni, dekodeerimise või dekrüpteerimise kulud, mille kannab taotlev riik.“

11 Sama direktiivi artiklis 31 „Teatis sellele liikmesriigile, kelle territooriumil asub pealtkuulatav isik, kuid kelle tehniline abi ei ole vajalik“ on sätestatud:

„1. Kui ühe liikmesriigi („pealtkuulamist korraldav liikmesriik“) pädev asutus või ametiisik annab uurimistoimingu tegemise eesmärgil loa elektroonilise side pealtkuulamiseks ning kui pealtkuulamise korralduses märgitud isiku, keda kuulatakse pealt, elektroonilise side aadressi kasutatakse teise liikmesriigi („teavitatud liikmesriik“) territooriumil, kelle tehniline abi ei ole pealtkuulamise korraldamiseks vajalik, teavitab pealtkuulamist korraldav liikmesriik teavitatud liikmesriigi pädevat asutust või ametiisikut pealtkuulamisest

a) enne pealtkuulamist, kui pealtkuulamist korraldava liikmesriigi pädev asutus või ametiisik teab pealtkuulamise korralduse tegemise ajal, et pealtkuulatav isik asub sel hetkel või pealtkuulamise ajal teavitatud liikmesriigi territooriumil;

b) pealtkuulamise ajal või peale selle korraldamist viivitamata pärast seda, kui ta on saanud teavet selle kohta, et pealtkuulatav isik asub või asus pealtkuulamise ajal teavitatud riigi territooriumil.

2. Lõikes 1 osutatud teavitamisel kasutatakse C lisas esitatud vormi.

3. Kui pealtkuulamine ei ole lubatud sarnases riigisiseses asjas, võib teavitatud liikmesriigi pädev asutus või ametiisik viivitamata, kuid hiljemalt 96 tunni jooksul lõikes 1 osutatud teatise kättesaamisest teavitada pealtkuulamist korraldava liikmesriigi pädevat asutust või ametiisikut sellest,

a) et pealtkuulamist ei tohi korraldada või see tuleb lõpetada ning

b) et kui see on vajalik, siis mis tahes andmeid, mis on pealtkuulamise tulemusel juba saadud ajal, mil pealtkuulatav isik viibis teavitatud liikmesriigi territooriumil, ei tohi kasutada või tohib kasutada üksnes teavitatud liikmesriigi pädeva asutuse või ametiisiku seatud tingimustel. Teavitatud liikmesriigi pädev asutus või ametiisik teatab pealtkuulamist korraldava liikmesriigi pädevale asutusele või ametiisikule kõnealuseid tingimusi õigustavad põhjused.

[...]“.

- 12 Direktiivi 2014/41 artikli 33 „Teatised“ lõikes 1 on loetletud teave, mis tuleb edastada ja teha kättesaadavaks kõikidele liikmesriikidele ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustikule, mis loodi 29. juuni 1998. aasta ühismeetmega 98/428/JSK, mille nõukogu võttis vastu [EL] artikli K.3 alusel Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku loomise kohta (EÜT 1998, L 191, lk 4; ELT eriväljaanne 19/01, lk 191).

Saksa õigus

- 13 Sidevahendite pealtkuulamist kriminaalmenetluse toimetamise eesmärgil reguleerib kriminaalmenetluse seadustik (Strafprozessordnung (StPO)) (edaspidi „StPO“).
- 14 StPO § 100a lõike 1 esimese kuni kolmanda lause kohaselt on lubatud elektroonilise side võrgu kaudu toimuva suhtluse pealtkuulamine „klassikalise“ pealtkuulamise vormis, aset leidva suhtluse pealtkuulamine lõppseadmetele nuhkvara paigaldamise abil (sideallika pealtkuulamine) ning Landgerichti (esimese astme kohus, Saksamaa) asjaomase meetme kohta määruse tegemise ajaks juba edastatud ja seadmesse salvestatud suhtluse kogumine (piiratud *online*-läbiotsimine). StPO § 100b kohaselt on võimalik lugeda kõiki andmeid, mis on salvestatud lõppseadmesse (*online*-läbiotsimine).
- 15 Kõik need meetmed eeldavad konkreetse kuriteo toimepanemise kahtluse olemasolu, kusjuures asjaomaste kuritegude kategooria piirneb teatavate StPO § 100a lõikes 2 ja § 100b lõikes 2 nimetatud tegudega.
- 16 StPO § 100e lõigete 1 ja 2 kohaselt võib pädev Landgericht (esimese astme kohus) määrata selliste meetmete võtmise üksnes asjaomase prokuratuuri taotlusel. Vastavalt StPO § 100e lõikele 2 koostoimes 12. septembri 1950. aasta kohtukorralduse seaduse (Gerichtsverfassungsgesetz (GVG); *BGBL.* 1950 I, lk 455) § 74a lõikega 4 kuulub *online*-läbiotsimine selle Landgerichti (esimese astme kohus) erikolleegiumi erandlikku kohtualluvusse.
- 17 23. detsembri 1982. aasta seadus rahvusvahelise õigusabi kohta kriminaalasjades (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG); *BGBL.* 1982 I, lk 2071) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „IRG“) ei määra sõnaselgelt kindlaks, millise asutuse pädevusse kuulub Euroopa uurimismääruste koostamine. StPO § 161 alusel võib eeluurimist toimetav prokuratuur seega süüdistuse esitamisele eelnevas uurimismenetluses teha Euroopa uurimismääruse sidevahendite pealtkuulamiseks välismaal.
- 18 IRG § 91g lõikes 6, millega võetakse Saksa õigusesse üle direktiivi 2014/41 artikkel 31, on ette nähtud, et pädev asutus, kellele mõni liikmesriik teatab kavatsusest viia Saksamaa territooriumil läbi pealtkuulamistoiming, peab keelama selle toimingute tegemise või saadud andmete kasutamise hiljemalt 96 tunni jooksul või nägema selliste andmete kasutamise suhtes ette tingimused, kui sarnases riigisiseses olukorras ei oleks toiming lubatud. IRG ei täpsusta siiski, kas sellest toimingust tuleb teatada pädevale Landgerichtile (esimese astme kohus) või asjaomasele prokuratuurile. IRG § 92d reguleerib üksnes pädeva asutuse territoriaalset pädevust.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 19 Prantsuse ametiasutuste toimetatud uurimise käigus tuvastati, et kahtlustatavad kasutasid peamiselt narkootiliste ainetega kaubitsemisega seotud süütegude toimepanemiseks krüpteeritud mobiiltelefone, mis töötasid EncroChati-nimelise litsentsi alusel. Mobiiltelefonid võimaldasid

spetsiaalse tarkvara ja muudetud riistvara abil luua Roubaix's (Prantsusmaa) asuva serveri abil otspunktkrüpteeritud suhtluse, mida ei olnud võimalik pealt kuulata tavapäraste uurimismeetodite abil (edaspidi „EncroChati teenus“).

- 20 Prantsuse politseil õnnestus kohtu loa alusel 2018. ja 2019. aastal salvestada sellest serverist andmeid. Need andmed võimaldasid ühisel uurimiserühmal, milles osalesid ka Madalmaade eksperdid, luua n-ö Trooja hobuse tüüpi tarkvara. See tarkvara paigaldati 2020. aastakevadel tribunal correctionnel de Lille'i (Lille'i kriminaalkohus, Prantsusmaa) loal sellesse serverisse ja installeeriti sealt simuleeritud tarkvaravärskenduse kaudunendesse mobiiltelefonidesse. Kokku 66 134 registreeritud kasutajast puudutas see tarkvara 32 477 kasutajat 122 riigis, sealhulgas 4600 kasutajat Saksamaal.
- 21 Bundeskriminalamti (Saksamaa keskkriminaalpolitsei) (edaspidi „BKA“) ja Frankfurdi peaprokuratuuri esindajad ning teiste hulgas Prantsuse, Madalmaade ja Ühendkuningriigi ametiasutuste esindajad osalesid 9. märtsil 2020 Euroopa Liidu Kriminaalõigusalase Koostöö Ameti (Eurojust) korraldatud videokonverentsil. Sellel konverentsil teavitasid Prantsuse ja Madalmaade ametiasutuste esindajad teiste liikmesriikide ametiasutuste esindajaid sellest, et nad toimetavad uurimist krüpteeritud mobiiltelefone kätava äriühingu suhtes ning kavandavad pealtkuulamistoimingut, mis puudutab ka mujal kui Prantsusmaa territooriumil asuvatest mobiiltelefonidest pärinevaid andmeid. Saksamaa ametiasutuste esindajad andsid teada oma huvist Saksamaa kasutajate andmete vastu.
- 22 BKA teatas 13. märtsil 2020, et alustab uurimist teadmata hulga EncroChati teenuse kasutajate suhtes seoses oletatava suures koguses narkootiliste ainetega kaubitsemisega ja kuritegeliku ühenduse loomisega. BKA põhjendas selle uurimise alustamist selgitusega, et juba EncroChati teenuse kasutamine iseenesest annab alust kahtlustada, et toime on pandud raskeid kuritegusid, eelkõige narkootiliste ainetega kauplemist.
- 23 Selle teadaande põhjal alustas Frankfurdi peaprokuratuur 20. märtsil 2020 uurimist märkega „Kiireloomuline“ tundmatu toimepanija suhtes (edaspidi „UJs-i menetlus“).
- 24 BKA sai 27. märtsil 2020 Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ameti (Europol) turvalise teabevahetusvõrgu „Secure Information Exchange Network Application“ (SIENA) kaudu teate, mille ühine uurimiserühm saatis nende liikmesriikide politseiasutustele, kes olid huvitatud EncroChati teenuse andmetest. Nende liikmesriikide pädevatel asutustel paluti kirjalikult kinnitada, et neid on teavitatud meetoditest, mida kasutati andmete kogumiseks nende territooriumil asuvatest mobiiltelefonidest. Samuti pidid nad tagama, et andmeid edastatakse esialgu põhimõtteliselt üksnes analüüsiks ja neid kasutatakse käimasolevates uurimismenetlustes alles pärast ühise uurimiserühma liikmesriikidelt loa saamist. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul saatis BKA nõutud kinnitused kokkuleppel Frankfurdi peaprokuratuuriga.
- 25 Ajavahemikul 3. aprillist kuni 28. juunini 2020 tutvus BKA Europoli serveris Saksamaal kasutatavate mobiiltelefonide kohta iga päev edastatud andmetega.
- 26 UJs-i menetluse raames taotles Frankfurdi peaprokuratuur 2. juunil 2020 Prantsuse ametiasutustelt esimese Euroopa uurimismäärusega luba kasutada kriminaalmenetlustes piiranguteta EncroChati teenusest saadud andmeid. Taotluse põhjenduseks märkis ta, et Europol on teavitanud BKAd sellest, et Saksamaal on seda teenust kasutatavate mobiiltelefonide abil toime pandud suur hulk väga raskeid kuritegusid, milleks on eelkõige suures koguses narkootiliste

ainete import ja nendega kauplemine, ning et isikuid, keda ei ole siiani kindlaks tehtud, kahtlustatakse krüpteeritud side abil Saksamaal väga raskete kuritegude kavandamises ja toimepanemises.

- 27 Selle taotluse alusel andis tribunal correctionnel de Lille (Lille'i kriminaalkohus) loa edastada ja kasutada kohtumenetlustes EncroChati teenusega varustatud Saksamaa kasutajate mobiiltelefonide andmeid. Seejärel esitati täiendavaid andmeid vastavalt kahele täiendavale Euroopa uurimismäärusele, mis koostati vastavalt 9. septembril 2020 ja 2. juulil 2021 (edaspidi koos 2. juuni 2020. aasta Euroopa uurimismäärusega „Euroopa uurimismäärused“).
- 28 Seejärel eraldas Frankfurdi peaprokuratuur UJs-i menetlusest teatavate kasutajate, sealhulgas M. N-i suhtes alustatud uurimismenetluse ja andis need üle kohalikele prokuratuuridele. Selles kontekstis küsibki Landgericht Berlin (Berliini esimese astme kohus, Saksamaa), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas Euroopa uurimismäärused on direktiivi 2014/41 seisukohast õiguspärased.
- 29 Kolmest küsimusest koosneva esimese küsimuste rühmaga soovib see kohus teada, millise asutuse või ametiisiku pädevusse kuulub Euroopa uurimismääruste tegemine.
- 30 Sellega seoses on Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) leidnud 2. märtsi 2022. aasta kohtumääruses kohtuasjas 5 StR 457/21 (DE:BGH:2022:020322B5STR457.21.0), et Frankfurdi peaprokuratuur, kes toimetab UJs-i menetlust, on pädev koostama Euroopa uurimismäärusi tõendite edastamiseks (edaspidi „liitvabariigi kõrgeima üldkohtu 2. märtsi 2022. aasta määrus“). Eelotsusetaotluse esitanud kohus selle tõlgendusega ei nõustu. Ta kaldub arvama, et vastavalt direktiivi 2014/41 artikli 6 lõikele 1 koostoimes selle direktiivi artikli 2 punktiga c oleks Euroopa uurimismäärused võinud teha ainult kohus.
- 31 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab sellega seoses 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsusele Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks) (C-746/18, EU:C:2021:152) ning 16. detsembri 2021. aasta kohtuotsusele Spetsializirana prokuratura (liiklus- ja asukohaandmed) (C-724/19, EU:C:2021:1020). Ta tugineb täpsemalt arutluskäigule, mida Euroopa Kohus kasutas nendest kohtuotsustest tulenevas kohtupraktikas, tõlgendades direktiivi 2002/58 artikli 15 lõiget 1 harta artiklitest 7, 8 ja 11 nähtuvate põhiõiguste seisukohast. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul saab nimetatud kohtupraktikat üle kanda direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti a tõlgendamisele.
- 32 Saksamaa uurimisasutuste juurdepääs EncroChati teenuse andmetele Euroopa uurimismääruse alusel peaks vastama kriteeriumidele, mis on võrreldavad säilitatud andmetele juurdepääsu suhtes kohaldatavate kriteeriumidega direktiivi 2002/58 artikli 15 lõike 1 alusel. Asjaolu, et selle teenuse andmeid ei ole sideoperaator salvestanud haldusasutuse ettekirjutuse alusel, vaid neid kogusid vahetult Prantsuse uurimisasutused, ei õigusta teistsugust lähenemist. See asjaolu võib muuta asjaomaste isikute põhiõiguste riive pigem veelgi raskemaks.
- 33 Lisaks tuleneb direktiivi 2014/41 artikli 2 punktist c, et Euroopa uurimismääruse kriminaalmenetluse toimetamise eesmärgil peab olenemata riigisisestest pädevusnormidest sarnases riigisiseses olukorras alati tegema kohtunik, kes ei ole vastutav konkreetsete uurimistoimingute tegemise eest, kui selle direktiivi artikli 6 lõike 1 punktis a ette nähtud proportsionaalsuse kontroll nõuab asjaomaste huvide kompleksset kaalumist ja puudutab põhiõiguste rasket riivet.

- 34 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu teine ja kolmas küsimuste rühm puudutavad Euroopa uurimismääruse tegemise sisulisi tingimusi.
- 35 Esimesena leiab see kohus, et Euroopa uurimismäärus, millega taotletakse juurdepääsu elektroonilise side pealtkuulamisel saadud andmetele kriminaalmenetluse toimetamise eesmärgil, vastab direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktis a ette nähtud vajalikkuse ja proportsionaalsuse tingimustele üksnes siis, kui iga asjaomase isiku puhul esineb konkreetsetel asjaoludel põhinev kahtlustus, et ta on osalenud raske kuriteo toimepanemises.
- 36 Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei nõustu selles osas liitvabariigi kõrgeima üldkohtu 2. märtsi 2022. aasta määruse järeldusega, mille kohaselt piisab Euroopa uurimismääruste tegemiseks pelgalt konkretiseerimata kahtlustusest mitme erineva kuriteo toimepanemise kohta. Ta tugineb oma kahtlustes Euroopa Kohtu praktikale, mis käsitleb andmete säilitamise õiguspärasust, eelkõige hinnangule proportsionaalsuse kohta direktiivi 2002/58 artikli 15 lõike 1 tähenduses, ning viitab sellega seoses 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsusele Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks) (C-746/18, EU:C:2021:152, punktid 39, 40 ja 50) ning 5. aprilli 2022. aasta kohtuotsusele Commissioner of An Garda Síochána jt (C-140/20, EU:C:2022:258, punkt 44). Sellega seoses ei saa väita, et riigisiseste kriminaalmenetluse normidega on asjaomaste isikute põhiõiguste kaitse liikmesriigi menetluses piisavalt tagatud.
- 37 Euroopa uurimismääruse proportsionaalsuse küsimus tekitab eelotsusetaotluse esitanud kohtul samuti küsimusi seoses õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on tagatud harta artikli 47 teise lõiguga ning Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikega 1. See õigus nõuab, et kohtumenetluse poolel oleks tegelik võimalus esitada tõendi kohta oma seisukohad. See kehtib eelkõige siis, kui tõendid pärinevad tehnilisest valdkonnast, milles pädeval kohtul ja menetluse poolel puuduvad eriteadmised.
- 38 Teisena tuletab eelotsusetaotluse esitanud kohus meelde, et direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti b kohaselt peab taotleval asutus või ametiisik kontrollima Euroopa uurimismääruses märgitud meedet riigisisese õiguse alusel.
- 39 Liitvabariigi kõrgeima üldkohtu 2. märtsi 2022. aasta määruses leidis kohus siiski, et see säte ei ole põhikohtuasjas kohaldatav. Nimetatud säte puudutab üksnes sellist Euroopa uurimismäärust, mille eesmärk on koguda tõendeid ja mis tuleb veel täita. Seda ei kohaldata Euroopa uurimismääruse suhtes, mille eesmärk on juba kogutud tõendite edastamine. Meetme kontrollimine riigisisese õiguse alusel ei ole seega vajalik.
- 40 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab seevastu, et Euroopa uurimismääruse koostanud asutus või ametiisik peab sellisel juhul riigisisese õiguse alusel kontrollima uurimistoimingut, mille alusel andmeid koguti. Teisisõnu võib see asutus või ametiisik paluda Euroopa uurimismäärusega täitvalt riigilt juba kogutud tõendeid üksnes juhul, kui võrreldaval riigisisel juhul oleks uurimistoiming, mille abil need tõendid koguti, olnud taotlevas riigis lubatud.
- 41 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu neljas küsimuste rühm puudutab direktiivi 2014/41 artikli 31 tõlgendamist.
- 42 See kohus leiab, et kui liikmesriik soovib pealt kuulata Saksamaa territooriumil asuvate isikute elektroonilist sidet, peab ta vastavalt sellele artiklile teavitama kavandatavast pealtkuulamisest Saksamaa pädevaid asutusi enne toimingute tegemise algust või niipea, kui ta saab teada nende isikute asukoha.

- 43 Liitvabariigi kõrgeima üldkohtu 2. märtsi 2022. aasta määruses seadis kohus kahtluse alla asjaolu, et Prantsusmaal kasutatav andmete saamise toiming kujutab endast „elektroonilise side pealtkuulamist“ direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 tähenduses. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on vastupidisel arvamusel. Ta leiab, et Prantsuse uurimisasutused oleksid pidanud enne selle toimingute tegemist teavitama Saksamaa pädevaid asutusi EncroChati teenusega varustatud Saksamaa mobiiltelefonidesse varjatud sisenemisest.
- 44 Kuigi Saksa õigusnormid määravad kindlaks selle asutuse territoriaalse pädevuse, ei ole nendes siiski täpsustatud, kas selline teatis tuleb saata Landgerichtile (esimese astme kohus) või asjaomasele prokuratuurile. Selles osas ollakse Saksa kohtupraktikas ja õiguskirjanduses erinevatel seisukohtadel. Eelotsusetaotluse esitanud kohus pooldab direktiivi 2014/41 artikli 31 lõikes 1 kasutatud mõiste „pädev asutus või ametiisik“ tõlgendamist nii, et see võib tähistada ainult igasugustest juhistest sõltumatut asutust, kellel puudub andmete suhtes uurimisega seotud huvi, st kohut.
- 45 Nimelt on liidu territooriumi hõlmavate piiriüleste toimingute puhul, mida tehakse mitme liikmesriigi samaaegsetes huvides, mõiste „Euroopa uurimismäärus“ direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c tähenduses ja mõiste „teatis“ selle direktiivi artikli 31 tähenduses suures osas vastastikku asendatavad. Järelikult tuleks selliste toimingute eest vastutavate asutuste pädevused ühtlustada.
- 46 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on tekkinud ka küsimus liikmesriikide suveräänsuse kaitse eesmärgi kohta, mida taotletakse direktiivi 2014/41 artikliga 31, võttes arvesse, et elektroonilise suhtluse salajane riive on eriti tundlik teema.
- 47 Esitatud küsimuste viies rühm puudutab liidu õiguse võimaliku rikkumise tagajärgi võrdväärse ja tõhususe põhimõtetest lähtudes.
- 48 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et EncroChati teenuse kasutamisest saadud andmeid puudutavad riigisisese otsused lähtuvad esiteks põhimõttest, et neid andmeid saab kasutada, ja teiseks põhimõttest, et juhul, kui võib olla tegemist liidu õiguse rikkumisega, tuleb nende andmete põhjal tuvastatud kuritegude raskust arvestades prioriteetseks pidada kriminaalmenetluse huve.
- 49 Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb siiski, kas see lähenemisviis on kooskõlas liidu õigusega, eelkõige võrdväärse ja tõhususe põhimõtetega.
- 50 Võrdväärse põhimõtte kohta märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Saksa kriminaalmenetluse normide kohaselt ei ole võimalik kasutada telefoni pealtkuulamise kaudu saanud andmeid, kui seda toimetati kohtule selles valdkonnas kuuluvat pädevust eirates ja konkreetse kahtlustuseta, et toime on pandud kuritegu, mis õigustab pealtkuulamist.
- 51 Mis puudutab tõhususe põhimõtet, siis tuleneb 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsusest Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmete juurdepääsuks) (C-746/18, EU:C:2021:152, punkt 43), et eesmärgi vältida seda, et ebaseaduslikult hangitud teave ja tõendid kahjustaksid põhjendamatult isikut, keda kahtlustatakse kuritegude toimepanemises, võib saavutada mitte ainult keeluga kasutada sellist teavet ja tõendeid, vaid ka sellega, et nende ebaseaduslikkust võetakse arvesse tõendite hindamisel või karistuse kindlaksmääramisel.

- 52 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul tuleneb keeld neid tõendeid kasutada otseselt liidu õiguse tõhususe põhimõttest. See keeld on kohaldatav põhikohtuasjas, sest õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele üldpõhimõtet on rikutud mitmest aspektist, eelkõige seetõttu, et kuna Prantsuse ametiasutused on kvalifitseerinud Euroopa uurimismäärusega taotletud andmed „julgeolekusaladuseks“, ei saa neid kontrollida tehniline ekspert.
- 53 Lisaks järeltab see kohus 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsusest *La Quadrature du Net* jt (C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, EU:C:2020:791, punkt 141), 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsusest *Prokuratuur* (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks) (C-746/18, EU:C:2021:152, punkt 50) ning 5. aprilli 2022. aasta kohtuotsusest *Commissioner of An Garda Síochána* jt (C-140/20, EU:C:2022:258, punkt 65), et raskete kuritegude vastu võitlemise eesmärk ei saa õigustada isikuandmete üldist ja vahet tegemata säilitamist. Kriminaalmenetlust läbiviivatel asutustel ei või hiljem olla juurdepääsu sellistele ebaseaduslikult ja põhjuseta säilitatud andmetele, isegi kui konkreetsel juhul saaks neid kasutada raskete kuritegude lahendamiseks.
- 54 Neil asjaoludel otsustas *Landgericht Berlin* (Berliini esimese astme kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Mõiste „taotlev asutus või ametiisik“ tõlgendamine vastavalt direktiivi 2014/41 artikli 6 lõikele 1 ja artikli 2 punktile c nende koostoimes:

- a) Kas selliste tõendite hankimiseks, mis on juba täitva riigi (käesolevas asjas Prantsusmaa) valduses, peab Euroopa uurimismääruse tegema kohtunik, kui taotleva riigi (käesolevas asjas Saksamaa) õiguse kohaselt oleks sarnases riigisisises olukorras pidanud tõendite algse kogumise määrama kohtunik?
- b) Kas teise võimalusena on see nii vähemasti juhul, kui täitev riik tegi algse uurimistoimingu taotleva riigi territooriumil selleks, et hangitud andmed taotlevas riigis andmetest huvitatud uurimisasutustele kriminaalmenetluse läbiviimise eesmärgil kättesaadavaks teha?
- c) Kas tõendite hankimiseks peab Euroopa uurimismääruse sõltumata taotlevas riigis kehtivatest pädevust reguleerivatest õigusnormidest tegema alati kohtunik (või sõltumatu asutus, kes ei tegele kriminaaluurimisega), kui toiminguga kaasneb oluliste põhiõiguste raske riive?

2. Direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti a tõlgendamine:

- a) Kas direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktiga a on vastuolus Euroopa uurimismäärus, millega palutakse üle anda elektroonilise side pealtkuulamisel saadud andmed – eelkõige liiklus- ja asukohaandmed ning sideseansside sisu salvestised –, mis on juba täitva riigi (Prantsusmaa) valduses, kui täitva riigi korraldatud pealtkuulamine hõlmas kõiki konkreetse elektroonilise side ühenduse kasutajaid, Euroopa uurimismäärusega palutakse üle anda kõikide taotleva riigi territooriumil kasutatud elektroonilise side ühenduste andmed ning pealtkuulamistoimingu määramisel ja tegemisel ega Euroopa uurimismääruse tegemisel ei olnud konkreetset alust eeldada, et kõnealused individuaalsed kasutajad oleksid toime pannud raskeid kuritegusid?
- b) Kas selline Euroopa uurimismäärus on direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktiga a vastuolus, kui pealtkuulamistoiminguga hangitud andmete terviklikkust ei ole võimalik kontrollida, kuna täitva riigi asutused käsivad andmeid ülimalt konfidentsiaalsena?

3. Direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti b tõlgendamine:

- a) Kas direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktiga b on vastuolus Euroopa uurimismäärus, millega palutakse üle anda elektroonilise side andmed, mis on juba täitva riigi (Prantsusmaa) valduses, kui täitva riigi tehtud pealtkuulamistoiming, mille abil andmed koguti, oleks taotleva riigi (Saksamaa) õiguse kohaselt olnud sarnases riigisiseses olukorras ebaseaduslik?
 - b) Kas teise võimalusena on see nii vähemasti juhul, kui täitev riik on pealtkuulamise korraldanud taotleva riigi territooriumil ja huvides?
4. Direktiivi 2014/41 artikli 31 lõigete 1 ja 3 tõlgendamine:
- a) Kas lõppseadmetesse varjatud sisenemises seisnev toiming, mille eesmärk on koguda internetipõhise elektroonilise side teenuse liiklus-, asukoha- ja sideandmeid, on elektroonilise side pealtkuulamine direktiivi 2014/41 artikli 31 tähenduses?
 - b) Kas direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 kohane teatis tuleb saata kohtunikule alati või vähemasti siis, kui pealtkuulamist korraldava riigi (Prantsusmaa) kavandatud toimingut saaks teavitatud riigi (Saksamaa) õiguse kohaselt sarnases riigisiseses olukorras määrata ainult kohtunik?
 - c) Kas juhul, kui direktiivi 2014/41 artikkel 31 annab asjaomastele elektroonilise side kasutajatele ka individuaalse kaitse, hõlmab see ka andmete kasutamist teavitatud riigis (Saksamaa) kriminaalmenetluse alustamiseks ja kas kõnealune eesmärk on olenevalt asjaoludest samaväärne eesmärgiga kaitsta teavitatud liikmesriigi suveräänsust?
5. Liidu õigust rikkudes hangitud tõendite õiguslikud tagajärjed:
- a) Kas liidu õigusega vastuolus oleva Euroopa uurimismääruse alusel hangitud tõendite korral võib tõendite kasutamise keeld vahetult tuleneda liidu õiguses sätestatud tõhususe põhimõttest?
 - b) Kas liidu õigusega vastuolus oleva Euroopa uurimismääruse alusel hangitud tõendite korral tuleneb tõendite kasutamise keeld liidu õiguses sätestatud võrdväärsuse põhimõttest, kui täitvas riigis tõendite hankimiseks tehtud toiming oleks taotlevas riigis sarnases riigisiseses asjas olnud keelatud ja taotleva riigi õiguse kohaselt ei oleks sellise ebaseadusliku riigisisese toiminguga hangitud tõendid kasutatavad?
 - c) Kas liidu õigusega, eelkõige tõhususe põhimõttega, on vastuolus, kui selliste tõendite kasutamist kriminaalmenetluses, mille hankimine oli liidu õigusega vastuolus just kuriteokahtluse puudumise tõttu, põhjendatakse huvide kaalumisel nende kuritegude raskusega, millest saadi esimest korda teada tõendite hindamisel?
 - d) Kas teise võimalusena tuleneb liidu õigusest, eelkõige tõhususe põhimõttest, et riigisiseses kriminaalmenetluses tõendite kogumisel toime pandud liidu õiguse rikkumised ei või ka raskete kuritegude korral jääda täielikult ilma tagajärgedeta, ja seepärast tuleb neid rikkumisi vähemasti tõendite hindamisel või karistuse määramisel süüdistatava kasuks arvesse võtta?“

Menetlus Euroopa Kohtus

- 55 Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas taotluse, et käesoleva eelotsusetaotluse suhtes kohaldataks Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 105 ette nähtud kiirendatud menetlust.
- 56 Oma taotluse põhjendamiseks väidab ta, et põhikohtuasi tuleb lahendada eriti kiiresti. Nimelt, kuigi M. N-i suhtes tehtud riigisisest vahistamismäärust hetkel ei täideta, võib viivitus menetluses – mida oleks võimalik vältida ja mis tuleb omistada riigile – kaasa tuua selle vahistamismääruse tühistamise. Lisaks puudutab Euroopa Kohtu otsus mitut sarnast pooleli olevat menetlust.

- 57 Kodukorra artikli 105 lõikes 1 on ette nähtud, et kui kohtuasja laad nõuab asja lahendamist lühikese aja jooksul, võib Euroopa Kohtu president eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotlusel või erandkorras omal algatusel otsustada, olles ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ära kuulanud, lahendada eelotsusetaotluse kiirendatud menetluses, kaldudes kõrvale kodukorra sätetest.
- 58 Sellega seoses on oluline meelde tuletada, et selline kiirendatud menetlus on menetluslik vahend, mille eesmärk on reageerida erakordselt kiireloomulisele olukorrale (21. detsembri 2021. aasta kohtuotsus *Randstad Italia*, C-497/20, EU:C:2021:1037, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 59 Käesoleval juhul otsustas Euroopa Kohtu president 16. novembril 2022, olles ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ära kuulanud, jätta käesoleva kohtuotsuse punktis 55 nimetatud taotluse rahuldamata.
- 60 Esiteks, kuna M. N-i suhtes ei ole kohaldatud vabadust piiravat meedet, ei piisa kodukorra artikli 105 lõike 1 alusel kiirendatud menetluse kasutamise põhjendamiseks asjaolust, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tegema kõik endast oleneva, et tagada põhikohtuasja kiire lahendamine (vt selle kohta Euroopa Kohtu presidendi 7. oktoobri 2013. aasta määrus *Rabal Cañas*, C-392/13, EU:C:2013:877, punkt 15; Euroopa Kohtu presidendi 20. septembri 2018. aasta määrus *Minister for Justice and Equality*, C-508/18 ja C-509/18, EU:C:2018:766, punkt 13, ning 13. juuli 2023. aasta kohtuotsus *Ferrovienord*, C-363/21 ja C-364/21, EU:C:2023:563, punkt 46).
- 61 Teiseks ei ole küsimuste olulisus või asjaolu, et need küsimused võivad puudutada suurt hulka isikuid või õiguslikke olukordi, iseenesest põhjused, mis tekitaksid erakorralise kiireloomulisuse, mis on ometi vajalik, et õigustada kiirendatud korras menetlemist (Euroopa Kohtu presidendi 21. septembri 2004. aasta määrus *parlament vs. nõukogu*, C-317/04, EU:C:2004:834, punkt 11, ja 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus *GN (lapse parimatel huvidel põhinev keeldumise alus)*, C-261/22, EU:C:2023:1017, punkt 30).
- 62 Euroopa Kohtu president otsustas siiski, et käesolev kohtuasi lahendatakse kodukorra artikli 53 lõike 3 alusel eelisjärjekorras.

Eelotsusetaotluse vastuvõetavus

- 63 Staatsanwaltschaft Berlin (Berliini prokuratuur, Saksamaa) ja mitu Euroopa Kohtule seisukohti esitanud valitsust väidavad, et mõned küsimused on vastuvõetamatud, kuna need on sisuliselt hüpoteetilised, liiga üldised või puudutavad faktiliste asjaolude või riigisiseste õigusnormide hindamist.
- 64 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ELTL artikliga 267 ette nähtud menetluses üksnes liikmesriigi kohtul, kelle lahendada on vaidlus ja kes vastutab langetatava kohtuotsuse eest, pädevus kohtuasja eripära arvestades otsustada, kas kohtuotsuse tegemiseks on vaja eelotsust ja kas Euroopa Kohtule esitatud küsimused on asjakohased (vt selle kohta 16. detsembri 1981. aasta kohtuotsus *Foglia*, 244/80, EU:C:1981:302, punkt 15). Järelikult, kui esitatud küsimustes palutakse tõlgendada liidu õigust, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud vastama (20. septembri 2022. aasta kohtuotsus *VD ja SR*, C-339/20 ja C-397/20, EU:C:2022:703, punkt 56).
- 65 Liikmesriigi kohtu esitatud eelotsusetaotlusele võib Euroopa Kohus vastamata jätta vaid siis, kui on ilmne, et taotletud liidu õiguse tõlgendamine ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, või juhul, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole

teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (vt selle kohta 15. detsembri 1995. aasta kohtuotsus *Bosman*, C-415/93, EU:C:1995:463, punkt 61, ning 20. septembri 2022. aasta kohtuotsus *VD ja SR*, C-339/20 ja C-397/20, EU:C:2022:703, punkt 57).

- 66 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu mõned kõhklused tulenevad tõepoolest riigisisestest õigusest ning et see kohus peab veel andma hinnangu teatavatele faktilistele asjaoludele.
- 67 Siiski tuleneb esiteks Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast, et liikmesriikide kohtud võivad vabalt kasutada õigust pöörduda Euroopa Kohtusse menetluse mis tahes hetkel, mida nad peavad sobivaks. Nimelt on ainult liikmesriigi kohtul pädevus otsustada, millal on sobivaim hetk Euroopa Kohtult eelotsuse küsimiseks (vt selle kohta 5. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Ognyanov*, C-614/14, EU:C:2016:514, punkt 17 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 68 Teiseks tuleb tõdeda, et esitatud eelotsuse küsimused puudutavad selliste selgelt määratletud liidu õigusnormide tõlgendamist, mis eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates mõjutavad põhikohtuasja lahendamist. Neil asjaoludel ja võttes arvesse, et Berliini prokuratuuri ja käesoleva kohtuotsuse punktis 63 viidatud valitsuste esitatud argumendid ei ole piisavad tõendamaks, et on ilmne, et sellel tõlgendusel puudub igasugune seos põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, on Euroopa Kohtu vastus esitatud küsimustele põhikohtuasja lahendamiseks vajalik.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

- 69 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c ja artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et Euroopa uurimismääruse, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, peab tingimata tegema kohtunik, kui taotleva riigi õiguse kohaselt oleks selle riigi puhtalt riigisiseses menetluses pidanud nende tõendite algse kogumise määrama kohtunik.
- 70 Kõigepealt tuleb märkida, et kuigi direktiivi 2014/41 artikli 6 lõige 1 näitab, millistel tingimustel võib koostada Euroopa uurimismääruse, ei määra see siiski kindlaks, millist liiki asutus või ametiisik võib uurimismääruse koostada.
- 71 Sellega seoses tuleneb direktiivi 2014/41 artikli 1 lõikest 1, et Euroopa uurimismääruse võib koostada kahel juhul. Sellise uurimismääruse eesmärk võib seega olla ühelt poolt ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemine teises liikmesriigis tõendite hankimiseks või teiselt poolt selliste tõendite hankimine, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, see tähendab nende tõendite edastamine taotleva riigi pädevatele asutustele. Igal juhul tuleneb sellest sättest, et Euroopa uurimismääruse peab tegema või kinnitama „õigusasutus“.
- 72 Selles sättes kasutatud mõistet „õigusasutus“ ei ole seal siiski määratletud. Euroopa Kohtu praktikast nähtub, et selles kontekstis tuleb direktiivi 2014/41 artikli 1 lõiget 1 tõlgendada koostoimes selle direktiivi artikli 2 punktiga c, milles on määratletud mõiste „taotlev asutus või ametiisik“ selle direktiivi tähenduses (vt selle kohta 2. märtsi 2023. aasta kohtuotsus *Staatsanwaltschaft Graz* (Düsseldorfi maksusüütegusid menetlev maksuamet), C-16/22, EU:C:2023:148, punktid 27 ja 28).

- 73 Sellega seoses nähtub nimetatud direktiivi artikli 2 punkti c alapunkti i sõnastusest, et selles sättes on sõnaselgelt ette nähtud, et nende asutuste või ametiisikute hulka, keda sarnaselt kohtuniku, kohtu või eeluurimiskohtunikuga mõistetakse kui „taotlevat asutust või ametiisikut“, kuulub prokurör. See säte seab „taotlevaks asutuseks või ametiisikuks“ kvalifitseerimise ainsaks tingimuseks selle, et kohtunik, eeluurimiskohtunik või prokurör on konkreetses asjas pädev (8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused), C-584/19, EU:C:2020:1002, punktid 50 ja 51).
- 74 Seega, kui taotleva riigi õiguse kohaselt on prokurör selle riigi puhtalt riigisiseses olukorras pädev määrama uurimistoimingu, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba pädevate riigisiseste asutuste valduses, kuulub ta sellise uurimismääruse tegemisel, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, mõiste „taotlev asutus või ametiisik“ alla direktiivi 2014/41 artikli 2 punkti c alapunkti i tähenduses (vt analoogia alusel 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused), C-584/19, EU:C:2020:1002, punkt 52).
- 75 Seevastu juhul, kui taotleva riigi õiguse kohaselt ei ole prokurör pädev määrama selliste tõendite edastamist, mis on juba pädevate riigisiseste asutuste valduses, ja seega eelkõige siis, kui puhtalt riigisiseses olukorras peaks selleks loa andma kohtunik seetõttu, et see toob kaasa asjaomase isiku põhiõiguste raske riive, ei saa prokuröri pidada pädevaks ametiisikuks selle sätte tähenduses (vt analoogia alusel 16. detsembri 2021. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (liiklus- ja asukohaandmed), C-724/19, EU:C:2021:1020, punkt 39).
- 76 Käesoleval juhul väidab Saksamaa valitsus, et StPO § 100e lõike 6 punkt 1 lubab liikmesriigi tasandil tõendite edastamist ühelt liikmesriigi uurimisasutuselt teisele. Lisaks ei nõua see õiguslik alus, mis erineb andmete algse kogumise õiguslikust alusest, et selliseks edastamiseks peab loa andma kohtunik. Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kes on ainsana pädev riigisisest õigust tõlgendama, peab kindlaks tegema, kas see on nii.
- 77 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 2014/41 artikli 1 lõiget 1 ja artikli 2 punkti c tuleb tõlgendada nii, et Euroopa uurimismäärust, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, ei pea tingimata tegema kohtunik, kui taotleva riigi õiguse kohaselt oleks selle riigi puhtalt riigisiseses menetluses pidanud nende tõendite algse kogumise määrama kohtunik, kuid prokuröri pädevuses on määrata nende tõendite edastamine.

Teine ja kolmas küsimus

- 78 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelise koostöö raames Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldab viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades peab Euroopa Kohus temale esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastama. Sellega seoses on Euroopa Kohtu ülesanne tuletada liikmesriigi kohtu esitatud kogu teabest ja eelkõige eelotsusetaotluse põhjendustest need liidu õiguse aspektid, mida on vaidluse eset silmas pidades vaja tõlgendada (vt selle kohta 13. detsembri 1984. aasta kohtuotsus Haug-Adrion, 251/83, EU:C:1984:397, punkt 9, ning 18. mai 2021. aasta kohtuotsus Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ jt, C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ja C-397/19, EU:C:2021:393, punkt 131).

- 79 Sellega seoses tuleb märkida, et põhikohtuasjas kõne all olevate Euroopa uurimismäärustega soovis Frankfurdi peaprokuratuur saada Prantsuse uurimisasutustelt andmeid, mis on kogutud EncroChati teenusega varustatud mobiiltelefonidest, mida kasutasid Saksamaa kasutajad. Neid andmeid kogusid ametiasutused pärast Prantsuse kohtunikult loa saamist.
- 80 Teises ja kolmandas eelotsuse küsimuses silmas peetud olukord puudutab seega – nagu nähtub ka nende küsimuste sõnastusest – üksnes direktiivi 2014/41 artikli 1 lõikes 1 teisena nimetatud olukorda, milleks on Euroopa uurimismääruse koostamine selliste tõendite edastamiseks, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses.
- 81 Sellega seoses nähtub eelotsusetaotlusest, et teise ja kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, millised on direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktides a ja b sätestatud Euroopa uurimismääruse koostamise sisulised tingimused konkreetses kontekstis, kus liikmesriigi asutused on kogunud andmeid mobiiltelefonidest, mis võimaldavad spetsiaalse tarkvara ja muudetud riistvara abil otspunktkrüpteeritud suhtlust.
- 82 Seega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus oma teise küsimuse punktiga a teada, kas direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punktis a sätestatud vajalikkuse ja proportsionaalsuse nõuetele vastamiseks peab sellise Euroopa uurimismääruse koostamine, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, sõltuma sellest, kas ajal, mil see Euroopa uurimismäärus määrati, on iga asjaomase isiku puhul konkreetselt alust eeldada raske kuriteo toimepanemist, või võib selles osas piisata kaudsetest tõenditest mitme süüteo toimepanemise kohta veel kindlaks tegemata isikute poolt.
- 83 Teise küsimuse punktiga b soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus lisaks teada, kas proportsionaalsuse põhimõttega on õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele seisukohast vastuolus Euroopa uurimismääruse koostamine, kui pealtkuulamistoiminguga hangitud andmete terviklikkust ei ole võimalik kontrollida seda võimaldanud tehniliste andmebaaside konfidentsiaalsuse tõttu ja kui süüdistatav ei pruugi sel põhjusel olla suuteline neid andmeid hiljem kriminaalmenetluses tõhusalt kommenteerima.
- 84 Mis puudutab direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti b, siis soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus oma kolmanda küsimuse punktidega a ja b teada, kas – üldiselt või vähemalt siis, kui neid andmeid on kogunud täitva riigi pädevad asutused taotleva riigi territooriumil ja tema huvides – sellise Euroopa uurimismääruse koostamise suhtes, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, kehtivad samad sisulised tingimused, mida kohaldatakse taotleva riigi poolt nende tõendite kogumise suhtes puhtalt riigisisises olukorras.
- 85 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et teise ja kolmanda küsimusega, mida tuleb käsitleda koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas – ja kui jah, siis millistel tingimustel – direktiivi 2014/41 artikli 6 lõikega 1 on vastuolus see, kui prokurör teeb Euroopa uurimismääruse, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, kui need tõendid on saadud pealtkuulamise tulemusel, mida need asutused toimetaskid taotleva riigi territooriumil kõikide selliste mobiiltelefonide kasutajate side suhtes, mis võimaldavad spetsiaalse tarkvara ja muudetud riistvara abil otspunktkrüpteeritud suhtlust.
- 86 Selle kohta tuleb meelde tuletada, et direktiivi 2014/41 eesmärk, nagu nähtub selle põhjendustest 5–8, on asendada piiriülese mõõtmega kriminaalasjades tõendite hankimise killustatud ja keeruline raamistik ning sellega püütakse hõlbustada ja kiirendada õiguslast koostööd seeläbi, et kehtestatakse lihtsustatud ja tõhusam süsteem, mis põhineb ühtsel vahendil,

mida nimetatakse Euroopa uurimismääruseks, et aidata saavutada eesmärki kujundada liit vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevaks alaks, ning mille aluseks on kõrgendatud usaldus, mis peab liikmesriikide vahel olema (8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused), C-584/19, EU:C:2020:1002, punkt 39).

- 87 Vastavalt direktiivi 2014/41 artikli 6 lõigetele 1 ja 2 saab Euroopa uurimismääruse koostada kahe kumulatiivse tingimuse esinemisel, mille täidetust kontrollib taotlev asutus või ametiisik. Esiteks peab artikli 6 lõike 1 punkti a kohaselt taotlev asutus või ametiisik tagama, et Euroopa uurimismääruse koostamine on selle direktiivi artiklis 4 osutatud menetluse puhul vajalik ja sellega proportsionaalne, võttes arvesse kahtlustatava või süüdistatava õigusi. Teiseks peab see asutus või ametiisik direktiivi artikli 6 lõike 1 punkti b kohaselt kontrollima, kas Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu(te) tegemise oleks saanud määrata samadel tingimustel sarnases riigisisises asjas.
- 88 Direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkt a nõuab seega, et kontrollitaks Euroopa uurimismääruse koostamise vajalikkust ja proportsionaalsust, võttes arvesse selle direktiivi artiklis 4 osutatud menetluste eesmärke. Viimati nimetatud artikli, milles on kindlaks määratud menetluse liigid, mille puhul võib Euroopa uurimismääruse koostada, punktis a on sätestatud, et sellise määruse võib koostada „kriminaalmenetluses, mida õigusasutus kuriteo suhtes toimetab taotleva riigi õiguse kohaselt või mida õigusasutus võib alustada“. Kuna see säte viitab taotleva riigi õigusele, tuleb sellise uurimismääruse tegemise vajalikkust ja proportsionaalsust hinnata üksnes sellest õigusest lähtudes.
- 89 Võttes arvesse eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusi, mis on esile toodud käesoleva kohtuotsuse punktides 82 ja 83, tuleb täpsustada, et ühelt poolt ei nõua direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkt a, et sellise Euroopa uurimismääruse koostamine, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, oleks tingimata seatud sõltuvusse eeldusest, et Euroopa uurimismääruse määramise ajal esineb iga puudutatud isiku suhtes konkreetsetel asjaoludel põhinev kahtlustus raske kuriteo toimepanemises, kui selline nõue ei tulene taotleva riigi õigusest.
- 90 Teiselt poolt ei ole selle sättega vastuolus ka Euroopa uurimismääruse koostamine juhul, kui pealtkuulamistoiminguga hangitud andmete terviklikkust ei ole võimalik kontrollida seda toimingut võimaldanud tehniliste andmebaaside konfidentsiaalsuse tõttu, tingimisel et hilisemas kriminaalmenetluses on tagatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Edastatud tõendite terviklikkust saab nimelt üldjuhul hinnata ainult hetkel, mil asjaomased tõendid on pädevate asutuste käsutuses, mitte aga Euroopa uurimismääruse koostamise varasemas etapis.
- 91 Seejärel tuleneb direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti b sõnastusest ja selle direktiivi artikli 1 lõikes 1 tehtud eristusest, mida on meelde tuletatud käesoleva kohtuotsuse punktis 71, et juhul, kui „Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoiminguks“ on tõendite hankimine, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, see tähendab selliste tõendite edastamine taotleva riigi pädevatele asutustele, saab uurimismääruse teha üksnes tingimisel, et seda edastamist „oleks saanud taotleda samadel tingimustel sarnases riigisisises asjas“.
- 92 Kasutades sõnu „samadel tingimustel“ ja „sarnases riigisisises asjas“, seab direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkt b Euroopa uurimismääruse koostamise täpsete tingimuste kindlaksmääramise sõltuvusse üksnes taotleva riigi õigusest.

- 93 Sellest järeldub, et kui taotlev asutus või ametiisik soovib saada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, peab see asutus või ametiisik kohaldama Euroopa uurimismääruse suhtes kõiki tingimusi, mis on tema enda liikmesriigi õiguses ette nähtud sarnases riigisisises menetluses.
- 94 Eeltoodu tähendab, et sellise Euroopa uurimismääruse õiguspärasuse suhtes, nagu on kõne all põhikohtuasjas, mille eesmärk on edastada andmeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses ja mis võivad anda teavet sellise mobiiltelefoni kasutaja side kohta, mis võimaldab spetsiaalse tarkvara ja muudetud riistvara abil otspunktkrüpteeritud suhtlust, kehtivad samad tingimused kui need, mida kohaldatakse vajaduse korral selliste andmete edastamisele taotleva riigi puhtalt riigisisises olukorras.
- 95 Järelikult, kui taotleva riigi õigus seab sellise edastamise sõltuvusse sellest, et on konkreetselt alust eeldada, et kahtlustatav on toime pannud raskeid kuritegusid, või asjaomastest andmetest koosnevate tõendite lubatavusest, kehtivad Euroopa uurimismääruse tegemise suhtes kõik samad tingimused.
- 96 Seevastu ei nõua direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkt b, et muu hulgas sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kus täitva riigi pädevad asutused on kõnealused andmed kogunud taotleva riigi territooriumil ja tema huvides, peab Euroopa uurimismääruse koostamine, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, olema allutatud samadele sisulistele tingimustele, mida kohaldatakse taotlevas riigis nende tõendite kogumise suhtes.
- 97 Direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti b eesmärk on tõepoolest vältida taotleva riigi õiguses ette nähtud normidest ja tagatistest kõrvalehoidmist. Käesoleval juhul ei ilmne siiski, et sellise tõendite kogumise või nii kogutud tõendite Euroopa uurimismäärusega edastamise eesmärk või tagajärg oleks olnud niisugune kõrvalehoidmine, kuid seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.
- 98 Lisaks, kuna direktiivis 2014/41 ei ole norme, mis sisustaksid erinevalt tõendite edastamist – mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses – käsitleva Euroopa uurimismääruse suhtes kohaldatava korra olenevalt kohast, kus neid tõendeid koguti, siis ei oma sellega seoses tähtsust asjaolu, et käesoleval juhul on täitev riik kogunud need tõendid taotleva riigi territooriumil ja tema huvides.
- 99 Veel tuleb meelde tuletada, et eelkõige direktiivi 2014/41 põhjendustest 2, 6 ja 19 tuleneb, et Euroopa uurimismäärus on ELTL artikli 82 lõikes 1 silmas peetud kriminaalasjades tehtava õigusosalase koostöö vahend, mis põhineb kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttel. See põhimõte, mis on kriminaalasjades tehtava õigusosalase koostöö nurgakivi, põhineb aga omakorda vastastikusel usaldusel ja ümberlükataval eeldusel, et teised liikmesriigid järgivad liidu õigust, austades eelkõige põhiõigusi (8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused), C-584/19, EU:C:2020:1002, punkt 40).
- 100 Sellest järeldub, et kui taotlev asutus või ametiisik soovib Euroopa uurimismäärusega, et talle edastataks tõendid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, ei ole esimesena nimetatud asutusel või ametiisikul õigust kontrollida, kas eraldi menetlus, milles täitev

liikmesriik kogus tõendeid, mille edastamist ta taotleb, oli nõuetekohane. Täpsemalt tooks selle direktiivi artikli 6 lõike 1 vastupidine tõlgendus praktikas kaasa keerulisema ja vähem tõhusa süsteemi, mis kahjustaks direktiiviga taotletavat eesmärki.

- 101 Lisaks tuleb rõhutada, et direktiiv 2014/41 tagab asjaomaste isikute põhiõiguste järgimise kohtuliku kontrolli.
- 102 Ühelt poolt tagavad liikmesriigid direktiivi 2014/41 artikli 14 lõike 1 kohaselt, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisisese asjas. Selles kontekstis on aga pädeva kohtu ülesanne kontrollida, kas on järgitud uurimismääruse tegemise tingimusi, mis on sätestatud selle direktiivi artikli 6 lõikes 1 ja mida on meelde tuletatud käesoleva kohtuotsuse punktides 87–95.
- 103 Seega, kui nende tõendite edastamine, mis on juba teise liikmesriigi pädevate asutuste valduses, osutub kas ebaproportsionaalseks taotlevas riigis asjaomase isiku suhtes alustatud kriminaalmenetluste seisukohast, näiteks selle isiku põhiõiguste riive raskuse tõttu, või kui see on määratud sarnase riigisisese menetluse suhtes kohaldatavaid õigusnorme rikkudes, peaks kohus, kellele on esitatud kaebus tõendite edastamist määrava Euroopa uurimismääruse peale, kohaldama selles olukorras riigisisest õigusest nähtuvaid tagajärgi.
- 104 Teiselt poolt kohustab direktiivi 2014/41 artikli 14 lõige 7 liikmesriike tagama, et taotlevas riigis läbiviidavas kriminaalmenetluses austatakse Euroopa uurimismääruse abil hangitud tõendite hindamisel kaitseõigusi ja tagatakse õiglane menetlus.
- 105 Mis puudutab konkreetselt õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, siis tuleb eelkõige märkida, et kui kohus leiab, et pool ei ole saa tõhusalt kommenteerida tõendit, mis võib ülekaalukalt mõjutada faktiliste asjaolude hindamist, siis peab see kohus tuvastama, et on rikutud õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, ja sellise rikkumise vältimiseks selle tõendi välistama (vt selle kohta 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks), C-746/18, EU:C:2021:152, punkt 44).
- 106 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele ja kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 2014/41 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui prokurör teeb Euroopa uurimismääruse, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, kui need tõendid on saadud pealtkuulamise tulemusel, mida need asutused toimetavad taotleva riigi territooriumil kõikide selliste mobiiltelefonide kasutajate side suhtes, mis võimaldavad spetsiaalse tarkvara ja muudetud riistvara abil otspunktkrüpteeritud suhtlust, tingimusel et sellise uurimismääruse puhul on täidetud kõik tingimused, mis võivad olla ette nähtud taotleva riigi õiguses selliste tõendite edastamiseks selle riigi puhtalt riigisisese olukorras.

Neljanda küsimuse punktid a ja b

- 107 Neljanda küsimuse punktidega a ja b soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2014/41 artiklit 31 tuleb tõlgendada nii, et lõppseadmetesse varjatud sisenemises seisnev toiming, mille eesmärk on koguda internetipõhise elektroonilise side teenuse liiklus-, asukoha- ja sideandmeid, on selle artikli tähenduses „elektroonilise side pealtkuulamine“, millest tuleb teavitada selle liikmesriigi kohut, kelle territooriumil asub pealtkuulata isik.

- 108 Selle direktiivi artikli 31 lõige 1 näeb ette olukorra, kus liikmesriigi pädev asutus või ametiisik on uurimistoimingu tegemise eesmärgil andnud loa elektroonilise side pealtkuulamiseks isiku puhul, kelle elektroonilise side aadressi kasutatakse teise liikmesriigi territooriumil, kelle tehniline abi ei ole pealtkuulamise korraldamiseks vajalik. Sellisel juhul peab esimene liikmesriik, keda nimetatakse „pealtkuulamist korraldavaks liikmesriigiks“, teavitama sellest teise liikmesriigi – keda nimetatakse „teavitatud liikmesriigiks“ – pädevat asutust või ametiisikut.
- 109 Mis puudutab esimesena selles sättes kasutatud mõistet „elektrooniline side“, siis tuleb märkida, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleneb nii liidu õiguse ühetaolise kohaldamise nõudest kui ka võrdsuse põhimõttega seotud nõuetest, et sellise liidu õigusnormi sõnastust, mis ei viita sõnaselgelt liikmesriikide õigusele õigusnormi tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb tavaliselt kogu liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt ning sellise tõlgenduse andmisel tuleb arvesse võtta lisaks selle sätte sõnastusele ka sätte konteksti ja selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa säte on (vt selle kohta 18. jaanuari 1984. aasta kohtuotsus Ekro, 327/82, EU:C:1984:11, punkt 11, ja 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused), C-584/19, EU:C:2020:1002, punkt 49).
- 110 Võttes arvesse asjaolu, et ükski direktiivi 2014/41 säte ei sisalda selle direktiivi artikli 31 lõikes 1 kasutatud mõiste „elektrooniline side“ määratlust ega sõnaselget viidet liikmesriikide õigusele selle mõiste tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb asuda seisukohale, et seda sätet tuleb liidu õiguses tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt vastavalt eelmises punktis meenutatud meetodikale.
- 111 Esiteks, mis puudutab direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 sõnastust, siis viitab mõiste „elektrooniline side“ tavatähenduses kõigile teabe kaugedastuse võimalustele.
- 112 Teiseks, mis puudutab direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 konteksti, siis tuleb märkida, et selle artikli lõikes 2 on ette nähtud, et lõikes 1 osutatud teavitamisel kasutatakse C lisas esitatud vormi. Selle lisa punkti B alapunktis III „Pealtkuulata isik“ on aga nimetatud nii telefoninumbrit kui ka internetiprotokolli („IP-number“) või ka e-posti aadressi. Mõiste „elektrooniline side“ laia käsitlust kinnitab ka direktiivi 2014/41 artikli 31 lõige 3, milles peetakse vahet tegemata silmas pealtkuulamise tulemusel saadud mis tahes „andmeid“.
- 113 Kolmandaks, mis puudutab direktiivi 2014/41 artikli 31 eesmärki, siis nähtub direktiivi põhjendusest 30, et võimalused teha selle direktiivi alusel koostööd elektroonilise side pealtkuulamisel ei tohiks piirduda elektroonilise side sisuga, vaid võivad puudutada ka elektroonilise sidega seotud liiklus- ja asukohaandmete kogumist.
- 114 Eeltoodust nähtub, et lõppseadmetesse varjatud sisenemises seisnev toiming, mille eesmärk on koguda internetipõhise elektroonilise side teenuse liiklus-, asukoha- ja sideandmeid, on „elektroonilise side pealtkuulamine“ direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 tähenduses.
- 115 Teisena, mis puudutab asutust või ametiisikut, kellele selles artiklis ette nähtud teatis tuleb saata, siis nähtub esiteks selle direktiivi artikli 31 lõike 1 sõnastusest, et liidu seadusandja piirdus viitega „teavitatud liikmesriigi pädevale asutusele või ametiisikule“, ilma et ta oleks seejuures täpsustanud, kas tegemist peab olema haldus- või kohtuasutuse või -ametiisikuga või millised peaksid olema nimetatule antud ülesanded.

- 116 Teiseks tuleb ka märkida, et ühelt poolt ei kuulu see asutus või ametiisik direktiivi 2014/41 artiklis 33 loetletud teabe hulka, mille liikmesriigid pidid Euroopa Komisjonile saatma. Teiselt poolt nähtub selle direktiivi C lisas esitatud vormist, mida – nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 112 – tuleb kasutada „elektroonilise side pealtkuulamisest“ teavitamiseks selle direktiivi artikli 31 lõike 1 tähenduses, et ainus märg, mis tuleb sellel vormil esitada, on „teavitatud liikmesriik“.
- 117 Eeltoodust nähtub, et iga liikmesriik peab kindlaks määrama pädeva asutuse või ametiisiku, kes saab vastu võtta direktiivi 2014/41 artikli 31 lõikes 1 nimetatud teatise. Kui pealtkuulamist korraldav liikmesriik ei suuda kindlaks teha teavitatud liikmesriigi pädevat asutust või ametiisikut, võib selle teatise edastada teavitatud liikmesriigi mis tahes asutusele, keda pealtkuulamist korraldav liikmesriik peab selleks sobivaks.
- 118 Sellega seoses tuleb siiski täpsustada, et pädev asutus või ametiisik direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 tähenduses võib selle direktiivi artikli 31 lõike 3 kohaselt muu hulgas teavitada, et pealtkuulamist ei tohi korraldada või see tuleb lõpetada, kui see ei ole lubatud sarnases riigisisises menetluses. Sellest järeldub, et kui teatise saanud asutus või ametiisik ei ole teavitatud liikmesriigi õiguse kohaselt pädev asutus või ametiisik, peab esimesena nimetatud asutus või ametiisik direktiivi 2014/41 artikli 31 soovitava toime tagamiseks edastama teatise omal algatusel pädevale asutusele või ametiisikule.
- 119 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb neljanda küsimuse punktidele a ja b vastata, et direktiivi 2014/41 artiklit 31 tuleb tõlgendada nii, et lõppseadmetesse varjatud sisenemises seisnev toiming, mille eesmärk on koguda internetipõhise elektroonilise side teenuse liiklus-, asukoha- ja sideandmeid, on „elektroonilise side pealtkuulamine“ selle artikli tähenduses, millest tuleb teavitada selle liikmesriigi määratud asutust, kelle territooriumil asub pealtkuulatav isik. Kui pealtkuulamist korraldav liikmesriik ei suuda kindlaks teha teavitatud liikmesriigi pädevat asutust või ametiisikut, võib selle teatise edastada teavitatud liikmesriigi mis tahes asutusele või ametiisikule, keda pealtkuulamist korraldav liikmesriik peab selleks sobivaks.

Neljanda küsimuse punkt c

- 120 Neljanda küsimuse punktiga c soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2014/41 artiklit 31 tuleb tõlgendada nii, et selle eesmärk on kaitsta nende kasutajate õigusi, kelle suhtes toimetatakse „elektroonilise side pealtkuulamist“ selle artikli tähenduses, ja kaitse hõlmab sel viisil kogutud andmete kasutamist teavitatud liikmesriigis alustatud kriminaalmenetluses.
- 121 Kõigepealt, erinevalt „elektroonilise side pealtkuulamisest teise liikmesriigi tehnilise abiga“, mida reguleerib direktiivi 2014/41 artikkel 30, ei koostata Euroopa uurimismäärust selle direktiivi artiklis 31 nimetatud „elektroonilise side pealtkuulamise“ kohta, see tähendab sellise pealtkuulamise kohta, mis ei nõua selle teise liikmesriigi tehnilist abi, kelle territooriumil pealtkuulatav isik asub. Sellest järeldub, et nimetatud pealtkuulamise suhtes ei kohaldata sellise uurimismääruse erinevaid tingimusi ja tagatise.
- 122 Seejärel, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 118, tuleneb direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 3 sõnastusest, et kui pealtkuulamine ei ole lubatud sarnases riigisiseses asjas, võib teavitatud liikmesriigi pädev asutus või ametiisik teavitada pealtkuulamist korraldava liikmesriigi

pädevat asutust või ametiisikut sellest, et pealtkuulamist ei tohi korraldada või see tuleb lõpetada, või vajaduse korral ka sellest, et pealtkuulamise tulemusel juba saadud andmeid ei tohi kasutada või tohib kasutada üksnes teavitatud liikmesriigi pädeva asutuse või ametiisiku seatud tingimustel.

- 123 Tegusõna „tohtima“ kasutamine selles sättes tähendab, et teavitatud liikmesriigil on teatav õigus, mille kasutamise üle otsustab selle liikmesriigi pädev asutus või ametiisik talle antud hindamisruumi piires, kusjuures selle õiguse kasutamine peab olema põhjendatud asjaoluga, et selline pealtkuulamine ei oleks lubatud sarnases riigisisises asjas.
- 124 Direktiivi 2014/41 artikli 31 eesmärk ei ole seega mitte ainult tagada teavitatud liikmesriigi suveräänsuse austamine, vaid ka tagada, et ei kahjustataks selles liikmesriigis elektroonilise side pealtkuulamise valdkonnas antud kaitse taset. Seega, kuna elektroonilise side pealtkuulamine riivab pealtkuulatavale isikule harta artiklis 7 tagatud õigust eraelu puutumatusel ning edastatavate sõnumite saladusele (vt selle kohta 17. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus Dzivev jt, C-310/16, EU:C:2019:30, punkt 36), tuleb asuda seisukohale, et direktiivi 2014/41 artikli 31 eesmärk on ka kaitsta nende isikute õigusi, keda pealtkuulamine puudutab – eesmärk, mis hõlmab andmete kasutamist teavitatud liikmesriigi kriminaalmenetluse läbiviimisel.
- 125 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb neljanda küsimuse punktile c vastata, et direktiivi 2014/41 artiklit 31 tuleb tõlgendada nii, et selle eesmärk on kaitsta ka nende kasutajate õigusi, kelle suhtes toimetatakse „elektroonilise side pealtkuulamist“ selle artikli tähenduses.

Viies küsimus

- 126 Viienda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas tõhususe põhimõtte kohustab liikmesriigi kriminaalkohut jätma kuritegude toimepanemises kahtlustatava suhtes alustatud kriminaalmenetluses kõrvale teabe ja tõendid, mis on hangitud liidu õiguse ettekirjutusi rikkudes.
- 127 Sissejuhatuseks tuleb ühelt poolt märkida, et sellele küsimusele tuleb vastata üksnes juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus jõuab esimesele kuni neljandale eelotsuse küsimusele antud vastuste põhjal järeldusele, et Euroopa uurimismäärused on tehtud õigusvastaselt.
- 128 Teiselt poolt võib liidu kehtiva õiguse kohaselt üldjuhul üksnes riigisiseses õiguses kindlaks määrata reeglid, mis puudutavad kriminaalmenetluses sellise teabe ja selliste tõendite lubatavust ja hindamist, mis on hangitud liidu õigusega vastuolus oleval moel (vt selle kohta 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus La Quadrature du Net jt, C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, EU:C:2020:791, punkt 222).
- 129 Nimelt tuleneb Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast, et kui teatavas valdkonnas puuduvad liidu õigusnormid, tuleb menetlusnormid, mis reguleerivad nende kaebuste läbivaatamist, millega peaks tagatama isikutele liidu õigusest tulenevate õiguste kaitse, menetlusautonoomia põhimõtte kohaselt sätestada iga liikmesriigi sisemises õiguskorras, kuid seda siiski tingimusel, et need ei oleks vähem soodsad kui normid, mis reguleerivad riigisisese õiguse kohaldamisalasse kuuluvaid sarnaseid olukordi (võrdväarsuse põhimõtte), ning et need ei muudaks liidu õigusega antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks (tõhususe põhimõtte) (vt selle kohta 16. detsembri 1976. aasta kohtuotsus Rewe-Zentralfinanz ja Rewe-Zentral, 33/76, EU:C:1976:188, punkt 5, ning 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus La Quadrature du Net jt, C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, EU:C:2020:791, punkt 223).

- 130 Samas, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktides 104 ja 105, ei saa jätta tähelepanuta, et direktiivi 2014/41 artikli 14 lõige 7 paneb liikmesriikidele sõnaselgelt kohustuse tagada, ilma et sellega piirataks riigisiseste menetlusnormide kohaldamist, et taotlevas riigis läbiviidavas kriminaalmenetluses austatakse Euroopa uurimismääruse abil hangitud tõendite hindamisel kaitseõigust ja tagatakse õiglane menetlus, mis tähendab, et kriminaalmenetluses tuleb välistada tõend, mida menetlusosaline ei saa tõhusalt kommenteerida.
- 131 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb viiendale küsimusele vastata, et direktiivi 2014/41 artikli 14 lõiget 7 tuleb tõlgendada nii, et see kohustab liikmesriigi kriminaalkohut jätma kuritegude toimepanemises kahtlustatava suhtes alustatud kriminaalmenetluses teabe ja tõendid kõrvale, kui sellel isikul ei ole olnud võimalik seda teavet ja neid tõendeid tõhusalt kommenteerida ning need võivad ülekaalukalt mõjutada faktiliste asjaolude hindamist.

Kohtukulud

- 132 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades, artikli 1 lõiget 1 ja artikli 2 punkti c

tuleb tõlgendada nii, et

Euroopa uurimismäärust, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, ei pea tingimata tegema kohtunik, kui taotleva riigi õiguse kohaselt oleks selles riigis puhtalt riigisiseses menetluses pidanud nende tõendite algse kogumise määrama kohtunik, kuid prokuröri pädevuses on määrata nende tõendite edastamine.

2. Direktiivi 2014/41 artikli 6 lõiget 1

tuleb tõlgendada nii, et

sellega ei ole vastuolus, kui prokurör teeb Euroopa uurimismääruse, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, kui need tõendid on saadud pealtkuulamise tulemusel, mida need asutused toimetasid taotleva riigi territooriumil kõikide selliste mobiiltelefonide kasutajate side suhtes, mis võimaldavad spetsiaalse tarkvara ja muudetud riistvara abil otspunktkrüpteeritud suhtlust, tingimusel et sellise uurimismääruse puhul on täidetud kõik tingimused, mis võivad olla ette nähtud taotleva riigi õiguses selliste tõendite edastamiseks selle riigi puhtalt riigisiseses olukorras.

3. Direktiivi 2014/41 artiklit 31

tuleb tõlgendada nii, et

lõppseadmetesse varjatud sisenemises seisnev toiming, mille eesmärk on koguda internetipõhise elektroonilise side teenuse liiklus-, asukoha- ja sideandmeid, on „elektroonilise side pealtkuulamine“ selle artikli tähenduses, millest tuleb teavitada selle liikmesriigi määratud asutust, kelle territooriumil asub pealtkuulatav isik. Kui pealtkuulamist korraldav liikmesriik ei suuda kindlaks teha teavitatud liikmesriigi pädevat asutust või ametiisikut, võib selle teatise edastada teavitatud liikmesriigi mis tahes asutusele või ametiisikule, keda pealtkuulamist korraldav liikmesriik peab selleks sobivaks.

4. Direktiivi 2014/41 artiklit 31

tuleb tõlgendada nii, et

selle eesmärk on kaitsta ka nende kasutajate õigusi, kelle suhtes toimetatakse „elektroonilise side pealtkuulamist“ selle artikli tähenduses.

5. Direktiivi 2014/41 artikli 14 lõiget 7

tuleb tõlgendada nii, et

see kohustab liikmesriigi kriminaalkohut jätma kuritegude toimepanemises kahtlustatava suhtes alustatud kriminaalmenetluses teabe ja tõendid kõrvale, kui sellel isikul ei ole olnud võimalik seda teavet ja neid tõendeid tõhusalt kommenteerida ning need võivad ülekaalukalt mõjutada faktiliste asjaolude hindamist.

Allkirjad